

MR. PYLE EN ROUSSEAU OVER DE 18E EEUW

Alessandro Barbero, *Het mooie leven en de oorlogen van anderen - Of de avonturen van Mr. Pyle, gentleman en spion in Europa* (Bert Bakker, Amsterdam 1996). Uit het Italiaans vertaald door Arnan Oberski, Jan van der Haar en Hanneke Los, 518 blz., prijs f55,-.

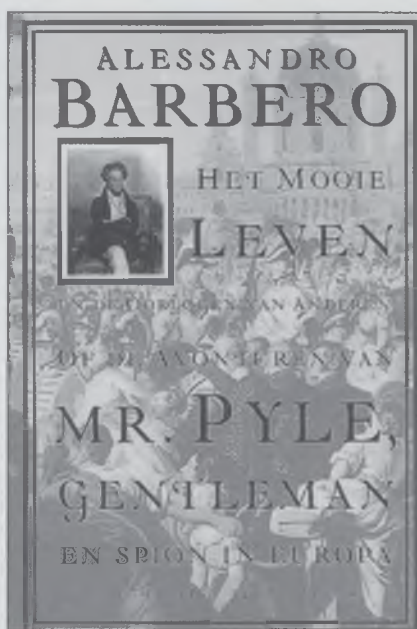
Jean-Jacques Rousseau, *Bekentenissen* (De Arbeiderspers, Amsterdam 1996). Uit het Frans vertaald en bezorgd door Leo van Maris, 770 blz., f99,-.

Op 13 juli 1806 arriveert de Amerikaanse gezant Mr. Robert L. Pyle in Amsterdam, een stad die hem maar matig bevalt. 'Overal is het brandschoon, zowel op straat als in de huizen' toch vindt hij de Hollanders zelf maar smerig. Al dat boenen is slechts een noodzakelijk kwaad, want 'de vochtige uitwaseming van de grachten (...) is zo groot dat de muren van de huizen, als ze niet regelmatig worden geboend, binnen enkele dagen door de salpeter met schimmel overdekt raken'. Na twee dagen verlaat Pyle ons land om, samen met zijn zwarte bediende, te beginnen aan een maandenlange reis naar het oosten. Eerst naar Westfalen, waar officieren nog nooit van de Verenigde Staten van Amerika hebben gehoord, om via Münster en Hannover in Berlijn aan te komen.

De missie van Pyle is duidelijk. Hij moet de Amerikaanse regering informeren over de explosieve toestand in Europa aan de vooravond van het treffen tussen de Franse en Pruisische legers. Met name het veilig stellen van de handelsbelangen van het jonge Amerika is daarbij van groot gewicht. In deze onoverzichtelijke situatie is het voor Amerika van belang op het juiste paard te wedden.

Onderweg maakt Pyle kennis met uiteenlopende figuren. Zo spreekt hij met Von Clausewitz over de opvoeding van adellijke zonen en dochters en met de grote Goethe over natuurkundige experimenten. In het gevolg van de Pruisische vorst Frederik Willem III neem hij deel aan het treffen tussen de Pruisische en Franse legers. Hij geeft een ooggetuigenverslag van de ellende van de oorlog en raakt tenslotte zelf gewond. Naast ontmoetingen met hooggeplaatsten doet Pyle afwisselend verslag van zijn contact met alledaagse cafébezoekers, prostituées en soldaten; vaak smeulige ontmoetingen ter afwisseling van het serieuze.

Alessandro Barbero heeft Mr. Pyle bedacht als hoofdpersoon in zijn debuutroman. Het is een (naïeve) buitenlander die met zijn vele vragen en ontmoetingen meer te weten wil komen in een land dat bedreigd wordt door oorlog. Daarbij is de hoofdpersoon bereid enorme risico's te nemen om aan de juiste informatie te komen. Barbero is uitvoerig en gedetailleerd in zijn beschrijvingen. Soms is het iets te veel; te veel mensen en te veel ontmoetin-

gen, zonder dat het verhaal echt spannend blijft. Zelfs de enthousiaste lezer hoopt op driekwart van het boek op een spoedig einde.

Verder heeft Barbero met zijn beschrijvingen vooral geprobeerd de situaties interessant te maken voor lezers van nu. Daarmee is Pyle vooral een man van onze tijd geworden in plaats van een reiziger aan het begin van de negentiende eeuw. Hetzelfde geldt voor de taal, die meer van deze tijd is en ons daarmee toch op afstand houdt. Je waant je dan ook zelden naast de hoofdpersoon tijdens de verschillende ontmoetingen in salons of op het slagveld. Daarmee is *Het mooie leven* vooral een hedendaagse historische roman geworden.

Zoveel anders zijn de *Bekentenissen* van Rousseau. Hij beschrijft in twaalf

'boeken' zijn leven zoals dat zich heeft afgespeeld. 'De grote doelstelling van mijn onderneming, die ik steeds voor ogen houd en de onontkoombare plicht haar volledig te realiseren, staan me niet toe ervan af te wijken door minder belangrijke overwegingen die me van mijn doel zouden verwijderen. In de vreemde en unieke situatie waarin ik me bevind, ben ik te veel aan de waarheid verplicht om nog iemand anders iets verplicht te zijn. Om mij goed te kennen moet men mij kennen in al mijn verhoudingen, goede en slechte'.

En daarmee was deze autobiografie de eerste in zijn soort, afwijkend voor de tijd waarin de auteur leefde. Het ging Rousseau niet om revanche of rechtvaardiging, maar om de waarheid: laten zien zoals het is geweest.

Rousseau schrijft de *Bekentenissen* aan het einde van zijn leven. Hij is dan 50 jaar oud. 'Ik ga iets ondernemen dat nooit eerder is gedaan en dat als het eenmaal is uitgevoerd, niet zal worden nagevolgd. Ik wil aan mijn medemensen een mens laten zien zoals hij werkelijk is en die mens, dat ben ik zelf', schreef hij in 1764. Het gaat hem daarbij niet zozeer om hemzelf als wel om het schetsen van het echte beeld. Daarmee brak Rousseau met de traditie. Zijn voorgangers schreven volgens vaste patronen hun herinneringen of memoires, vaak opgesmukt. Rousseau wil zichzelf blootleggen. Hij gaat dit experiment aan en wordt daarmee de grondlegger van het privé-domein.

Rousseau heeft geen geheimen. Hij wil de lezer alles vertellen over zijn leven. En nu nog voel je dat hij zich niet zelden schaamt over zaken die in zijn jeugd zijn fout gelopen, waarbij de anderen in zijn beschrijvingen niet ontkomen aan een 'eerlijk oordeel'. Hij voorziet verschillende ontmoetingen uitvoerig van commentaar, waarbij hij ingaat op de relatie, het karakter en de betrouwbaarheid van de ander en zo ook van hemzelf. 'Ik heb mijnheer de Malesherbes altijd beschouwd als een man van onwankelbare eerlijkheid. Nooit heeft iets wat mij is overkomen me ook maar een ogenblik doen twifelen aan zijn rechtschapenheid. Maar omdat hij even zwak is als fatsoenlijk, schaadte hij soms de mensen voor wie hij zich interesseert door hen voortdurend te willen beschermen', merkt hij treffend op.

Rousseau had een reputatie hoog te houden. In 1761 was zijn *Nouvelle Héloïse* verschenen, dat in korte tijd een enorm

succes werd. Alleen in de achttiende eeuw verschenen er al meer dan zeventig edities van dit werk. De kracht van het boek was de emotie. Het staat bol van de vele uitweidingen over sociale, ethische en religieuze onderwerpen, iets dat op dit moment nauwelijks meer bewondering kan wekken, maar voor de tijdgenoot was dit actueel. Het ging over de standen, over het recht van enkelen en de machteloosheid van velen, thema's die we ook weer tegenkomen in de *Bekentenissen*.

Rousseau stelt zijn maatschappij (een 'wijde woestijn') aan de kaak waar de etiquette de plaats inneemt van natuurlijkheid en moraal. Hij laat zien dat hij in alle eenvoud kan leven, ver van het hof en van de stad, in een tuinhuisje ('ik had een afgelegen woning in een aangename uithoek') op de Ermitage te Montmorency, eigendom van mevrouw d'Epinay. Hier bracht hij, samen met zijn geliefde Thérèse, tuinierend en schrijvend gelukkige jaren door. Ook al wijzen zijn (voormalige) vrienden en vooraanstaande tijdgenoten Grimm en Diderot zijn levensstijl af, de ster van Rousseau stijgt. Hij wordt ongekend populair en het publiek wordt nieuwsgierig naar deze nieuwe profetie.

Een ander belangrijk thema is passie en deugdzaamheid, het tijdelijke en het ware van de liefde. In de *Bekentenissen* schrijft hij hierover aan de hand van zijn eigen ervaringen. Als een flinke vijftiger kan hij nog met weemoed terugdenken aan zijn jongensjaren. De kortstondige liefdes die hem in vuur en vlam zetten. Maar ook de herinnering aan de goedheid van zijn bescherm-

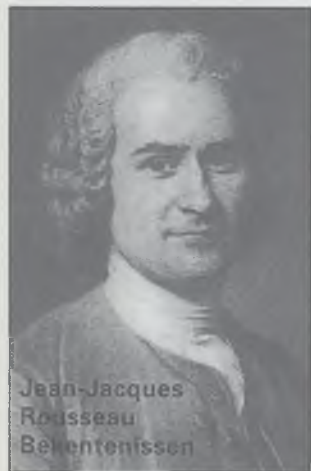
vrouw en minnares Madame de Warens ('Maman') brengt hem nog steeds in vervoering. 'Zonder het te bemerken beschreef ik daar mijn tegenwoordige toestand; ik schilder er Grimm, Madame d'Epinay, Madame d'Houdetot, Saint Lambert, mijzelf. Hoeveel verrukkelijke tranen heb ik onder het schrijven vergoten!'

Tegenwoordig wordt veel ervan gezien als langdradig en overbodig, maar de tijdgenoot verstond en voelde wat

Rousseau wilde zeggen. Zijn kracht was dat de lezers begrepen dat hij meende wat hij schreef.

Het contrast tussen de *Bekentenissen* en de roman van Barbero is groot, ook al beschrijven ze nagenoeg dezelfde periode. Het is vooral de sfeer van beide boeken die dit verschil zo duidelijk maakt. De langdradige en gevoelige Rousseau tegenover de vlotte, bijna hedendaagse, Pyle. Een Amerikaanse 'negentiende eeuwse' ontdekkingsreiziger die zonder veel problemen met hoog en laag omgaat om alleen het eigen doel na te streven is een figuur die schril afsteekt bij een echte achttiende-eeuwer met passie, die in de winter van 1770-71 tot twee maal toe, in een select gezelschap zijn *Bekentenissen* voorleest ... zeventien uur lang.

Kees Torremans

Jean-Jacques
Rousseau
Bekentenissen

50 JAAR PvdA

Martin Mevius, Lennart Booij en Erik van Bruggen, *Hier: de Partij van de Arbeid*, Amsterdam 1996.

De PvdA had in 1994 bij het honderdjarig bestaan van de Nederlandse sociaal-democratie al flink uitgedistribueerd met een degelijk overzichtswerk, een aardige expositie en een fraaie serie geschreven portretten. Vergeleken daarbij heeft ze van haar vijftig jarig bestaan wel heel weinig werk gemaakt. *Hier: de Partij van de Arbeid* is een obligate bundel van 34 interviews, afgenomen door "jonge mensen die geïnteresseerd zijn in de sociaal-democratie" - kennelijk was het niet mogelijk jongeren te vinden die gewoon sociaal-democraat zijn. De vraaggesprekken bieden veel dat ook elders al te lezen was. Zo mag de onvermijdelijke Van der Goes van Naters nog eens vertellen over zijn laatste bezoek aan zijn doodzieke vijand Koos Vorrink, en doet Ed. van Thijn voor de zoveelste keer uit de doeken dat de kabinetsformatie van 1977 mislukte omdat Den Uyl en hij elkaar op het beslissende moment verkeerd begrepen. Ook veel anekdotes - bijvoorbeeld over staatssecretaris Jan Schaeffer die in zijn spijkerpak in Engeland werd aangezien voor de lijfwacht van Marcel van Dam - zijn oudbakken. De eindredactie lijkt bovendien niet erg grondig aangepakt. Niet alleen viel ik over de taalfouten, ook verbaasde ik me over kinderlijke missers als de mededeling dat het kabinet-Den Uyl eind 1976 viel.

Toch biedt een dergelijke bundel altijd wel het nodige vermaak. De aardigste anekdote vond ik het verhaal over de ontvangst die premier Den Uyl een delegatie van Franse socialisten onder leiding van Francois Mitterrand bereidde. "In de middag sprak hij met een heleboel partijgenoten, waardoor er niet veel tijd was voor een uitgebreide lunch. Er werden broodjes geserveerd. Mitterrand keek wel wat zuur, maar het vooruitzicht van een etentje op het Catshuis verzachtte het leed enorm. Op het Catshuis kwam Joop veel te laat binnen, alsof hij de afspraak vergeten was, en zei: 'Ik heb ook wat broodjes besteld'. Het werd een totale ramp. Er waren dertig broodjes voor veertig mensen. Liesbeth den Uyl had papieren pakken Albert Heijn-wijn voor die Fransen gekocht. Het was vreselijk en eigenlijk is het nooit meer goed gekomen. Mitterrand was tot in zijn ziel beledigd."

Maar dit soort verhalen maakt nog geen goed boek. Misschien had de PvdA voor de viering van het vijftig jarig bestaan beter de suggestie kunnen overnemen die Jan Nagel in het boek doet: hij zou het een geweldig idee vinden als de PvdA een congres zou houden speciaal voor mensen die hun lidmaatschap hebben opgezegd. "Dat zijn er meer dan het huidige aantal leden, dus voor de opkomst hoeft je niet te vrezen".

Dik Verkuil

CHE

Jean Cormier, *Che Guevara. Een biografie* (Babylon/De Geus, Amsterdam 1996), 445 blz., prijs f49,50.

Geland op Cuba na een afmattende overtocht op het schip de Granma, is Fidel Castro met een groepje rebellen landinwaarts getrokken. Hun voeten bloeden in hun nieuwe soldatenschoenen en de voedselrantsoenen zijn al snel op. Verraden door een boer worden de uitgeputte mannen uit-